

KLOOSTERORDEN (VERVOLG EN SLOT)

Het Jezuïetencollege en de Jezuïetenkerk in de Voldersstraat verdwenen, de Paters werden uit het land gezet doch na 1830 keerden zij terug, openden een nieuw college, bouwden een nieuwe kerk. Ook de Predikheren zagen hun klooster tot tweemaal toe in de storm vergaan, doch zij kwamen terug, keken uit naar een nieuw klooster en trokken in de Holstraat een nieuwe, zij het dan afschuwelijke, kerk op. De Geschoeide Karmelieten of Vrouwebroers zagen en hoorden tot driemaal toe de storm boven hun klooster, kerk en gemeenschap loeien: klooster en kerk bleven overeind doch de kloosterlingen mochten de derde storm niet overleven.

Van andere Orden vergingen de gebouwen, al het materiële in de storm doch de geest overleefde; voor sommige kloosters was het helemaal andersom: geest en mens zwichtten maar de gebouwen bleven en kregen een nieuwe, profane, nu eens gelukkige, dan weer rampzalige bestemming.

Soms was het een kwestie van toeval, van gemiddelde leeftijd van de Communiteit, van een gok vanwege de overste al dan niet, na de Omwenteling en de nationalisatie, die z.g. retraitebons te aanvaarden waarmede de kloosterlingen de kans kregen, maar dan als gewone burgers, hun klooster terug te kopen.

De Vrouwe Broeders waren sedert hun vestiging alhier doorbrave geestelijken geweest die niemand of niets dwars zaten, maar die niettemin, zoals het dikwijls in het leven gebeurt telkens er oproer of revolutie was, de hardste klappen kregen.

Er zijn geen archiefstukken meer om het formeel bewijs te leveren van de populariteit, door de eeuwen heen, van de Karmelieten, doch er is, menen wij, een kleine passus, amper een paar woorden lang, overgebleven, die boekdelen spreekt over de liefde die het volk hen toedroeg.

Het was tijdens de eerste golf van de Beeldenstorm. “Geografisch” waren zij de eerste slachtoffers omdat hun klooster nog geen begijnenvloekje ver was van de plaats waar de iconoclasten samentrommelden. De schade was oneindig groot. Maar toen de schurken daar aan ‘t houwen en hameren waren, was er plots iemand, een van de dronken en opgehitste mannen, die tot inkeer kwam of was het iemand uit de buurt die met een stem uit het diepste van het hart gekomen, zei: “es hier ghenouch, tzijn ghoede knechten, laet ons ghaen” De kroniekschrijver die deze woorden heeft neergepend, hij mag nog een Marcus van Vaernewijck zijn, heeft ze niet uit zijn duim gezogen. Het moet een kreet uit het hart zijn geweest.

Helaas, niet allen luisterden naar hun geweten in deze verschrikkelijke

augustusdagen van 1566.

Nieuwe messen snijden goed. De leiders van de anarchisten, de gebroeders Onghena, hadden met hun trawanten en het gepeupel afspraak genomen aan het Tempelhof. 200 vlegels tot alles bereid, indien het ging om afbreken en vernielen, verschenen op het appèl. Met de ware problemen in de Kerk, met de noodzakelijke beteugeling van misbruiken, met een positief plan of met enig idealisme hadden zij niets uit te staan. Zij waren zoals sommige nihilisten en desperado's van vandaag de dag die tegen alles zijn en die overal zijn waar iets kan worden aangevallen of verbrijzeld.

In deze 200 sterke bende waren er, naar het woord van Marcus van Vaernewijck, niet meer dan 25 Gentenaren. Men heeft het nooit voldoende benadrukt: de Beeldenstorm is geen smet op de Gentse bevolking, al was deze laatste de nieuwe Leer genegen; de Beeldenstorm is voor 75 t.h. het werk van "huurlingen mensen die men te allen tijde heeft kunnen aanwerven, mercenarii die de vuilste karweien willen opknappen indien zij er iets aan kunnen verdienen, mogen plunderen of verkrachten. Bij hun aanval op het Tempelhof werden de schurken als het ware "ingereden": geen tegenstand, geen opdagen van de vertegenwoordigers van de overheid, en beelden en kunstwerken bij de vleet om er op los te stormen. Echt een kolfje naar hun hand.

Het ging hen voor wind en stroom en zij waagden dan ook een tweede slip-pertje met hamer en bijl in de richting van de doorbrave Vrouwebroers want het ongeluk wou dat hun klooster en kerk zich op de weg van de Iconoclasten bevonden. Een ogenblik had de woeste bende bij het Tempelhof gearzeld: Augustijnen en Karmelieten lagen ongeveer op dezelfde afstand. Daar onze Beeldenstormers hun reserves nog niet hadden moeten aanspreken, was er werk te over voor twee "commando's" die in beide kloosters lelijk huishielden, vooral bij de Karmelieten: "Ende daer liep eenen hoop, aldus Marcus van Vaernewijck, met haer breekinstrumenten ende gheweere int clooster vanden Carmelijten ende deden daer groote schade int breken vande beelden ende chiraigen vander kercke ende clooster.

Een ramp, gevolgd van een zucht van verlichting toen de paters de snode boosdoeners de kerk zagen verlaten, een kerk waar zij vermoedelijk eerder nooit een voet hadden gezet, want anders zouden zij hebben bemerkt dat o.a. vijf kostbare altaarstukken w.o. twee van de hand van Hugo van der Goes, beelden en kerkelijke sieraden enkele dagen voordien door de religieuzen in veiligheid waren gebracht geworden.

Tot overmaat van ramp kwam plots de bende Iconoclasten opdagen die alles kort en klein had geslagen bij de Augustijnen, en er ook aardig de fles hadden aangesproken. In hun midden bevond zich de broeder van een Karmeliet, een zekere Cools, loodgieter van beroep, die waarschijnlijk op voorspraak van zijn

broer, werken had uitgevoerd in de kerk en in het klooster van de Vrouwebroers. Hij zag natuurlijk onmiddellijk dat heel wat kunstvoorwerpen uit de kerk waren verwijderd geweest. Hij hitste de anderen op en huilde zoals alleen een Cools het kan: “Hier zijn noch al meer tafereelen gheschildert ende ghesneden, volcht mij, ic zal se wel vinden». Hij zocht en hij vond de bergplaats en « daer heeftet weder om een hauwen ende keerven ghegaen, zoo dat zij daer alle gheschonden ende bedorven werden Twee altaartafels van Hugo van der Goes, drie retabels van de beroemde beeldhouwer Willem Hughe werden vernield. Een hunner was een gift van een zekere juffrouw vande Eedtveldens die zeer vrijgevig moet geweest zijn, want Marcus van Vaernewijck verzekert ons dat “zij ghaf ghelijc een melckcoe al huer ghoet int clooster”!

De woestaards spaarden niets: een Maria beelde zoo groot als dleven, welcke zij thooft afghesleghen hebben; een tabernakel met twee beelden, ghesneden ende costelick gheschildert, waer af zij deene weerden ende dander hebben zij gheradebraect; ...een epitaphie van albasten, dese was ooc al in sticken ghesmeten”.

Een sacramenthuus dat hebben zij. gheheel afghebroken. Boven up den docsael stont zeer schoone verheven ende ghesneden, Ons Heere an tcrusse, Ons Vrouwe ende Sente Jan, maer twas al van boven neder gheworpen. De twee autaar tafelen onder den docsael zijn metten anderen bedorven ende ghecapt»! Het stond ergens geschreven dat de Vrouwebroers de kelk tot de bodem zouden ledigen. In de Kerk waren er grote misbruiken geweest en ook bij de Gentse Karmelieten moet het Geloof een paar ferme deuken hebben gekregen, want niettegenstaande het afschuwelijk spektakel dat zij hadden bijgewoond, aarzelden sommige kloosterlingen niet enkele weken na deze verschrikkelijke razzia, hun kap op de haag te hangen en als predikant van de nieuwe leer, de rangen van de Calvinisten te vervoegen.

Zij die trouw bleven aan hun geloften, trachtten met de hulp van vrienden, kunstenaars en aanzienlijke families, kerk en klooster te herstellen. De grootste materiële wonden waren geheeld toen in 1578 een tweede golf van Beeldstormerij op Gent aanbonkte. Beelden, schilderijen, altaartafelen, biechtstoelen en communiebanken konden de iconoclasten bij de Karmelieten niet meer verbrijzelen, want hun voorgangers hadden het reeds gedaan. Razend en brullend wierpen zij zich op andere prooien: cibories, kruisbeelden, handschriften, reliekschrijnen, enz.

De geestelijken werden uit hun klooster en uit de stad verdreven en reeds op 1 juni 1578 vonden de eerste preken van de Calvinisten in de kerk plaats.

Toen zij in 1584 na de overgaven van Gent aan Farnese hun klooster terug mochten vervoegen was het voor de Karmelieten een droevig spektakel; de

muren waren naakt: al hetgeen herinnerde aan de Katholieke godsdienst was weggenomen, weggerukt of verbrijzeld geworden. In refter, bibliotheek en andere lokalen hadden soldaten die men er gekazerneerd had, lelijk huisgehouden.

De muren alleen waren overeind gebleven en voor de tweede maal zetten de kloosterlingen zich aan het werk.

Hebben de jaren van ontbering, vervolgingen en armoede de Vrouwebroers doen hunkeren naar wat meer comfort, naar een minder strenge regel of was de geest die op het einde van de XVIe eeuw in het klooster heerste niet meer zo zuiver en geestdriftig als weleer? Het kan, bij gebrek aan documenten, moeilijk worden bewezen. In elk geval bleken zij hardhorig te zijn op het ogenblik dat overal in West-Europa een beweging ontstond om tot een nieuwe regel terug te keren : een strenge regel ja, maar de strengste dan zeker niet. Theresia van Avila was de grote hervormster geweest. Gehoor gevend aan haar oproep kozen in de meeste landen een groot aantal Karmelieten de nieuwe regel en werden zij de Ongeschoeide Karmelieten die in 1593 door paus Clemens VIII van elke band met de Geschoeide Karmelieten, “Carmélites mitigés” zoals men het met een kleurwoord in het Frans zegde, bevrijd. Zij moesten om middernacht opstaan, bijna voortdurend vasten en gans het jaar door vlees derven.

De prior van het Gentse klooster van de Vrouwebroers deed een schuchtere poging om zijn schaapjes in die richting te duwen. Hij mocht hierbij rekenen op de steun van aartsbisschop Boonen, op deze van dé Algemene Overste van de Orde en op aartshertogin Isabella Het moet zijn dat onze Gentse Vrouwebroers niets voelden voor een tè ascetisch leven, want de poging van hun prior mislukte.

In 1641 kwamen zich in de Burgstraat leden van de nieuwe Orde van de Ongeschoeide Karmelieten, de Discalsen vestigen na eerst gedurende enkele jaren in Gent te hebben rondgedoold.

De Geschoeide Karmelieten of Vrouwebroers hadden, zoals wij het in onze vorige bijdrage schreven, beleefd doch categorisch de uiterst strenge regel voorgestaan door Theresia van Avila van de hand gewezen. Wellicht waren zij de mening toegedaan dat de mini-hervorming gekend als de hervorming van Tourraine, die zij als de meeste kloosters van het land hadden aangenomen, volstond en dat men ook in de richting van het goede en van de ascese niet te ver moet gaan, vooral wanneer men zelf bange jaren van ontbering en van vervolging achter de rug heeft. Hun inziens ging een Theresia van Avila wat te ver qua tucht en kloosterleven, misschien niet voor mystieke Spanjaarden, dan toch voor nuchtere Vlamingen, die kloosterlingen wilden blijven zonder daar-

om heiligen te willen zijn.

Toen dan ook in 1641 een kleine voorhoede van de Theresiaanse Karmel, de Ongeschoeide Karmelieten of Discalsen, in Gent arriveerde, met een voor de andere bedelorden verdacht geurtje van heiligheid dat de brave zielen dreigde aan te zetten hun spaarcenten in deze spaarpot te droppen, kozen onze Geschoeide Karmelieten zonder enige aarzeling en onmiddellijk partij voor de drie andere biddende orden, de Predikheren, de Augustijnen en de Kapucijnen, die vastbesloten waren zich met man en macht te verzetten tegen een definitieve nederzetting alhier van deze geestelijke ultra's.

De strijd woedde lange jaren, met wisselende kansen, o.a. naar gelang van de houding van de abt van de Sint-Pietersabdij, doch uiteindelijk – en eens te meer – was het de houding van Mgr. Triest, meteen, religieus leider maar ook handig politicus, die de knoop zou doorhakken. In die jaren woog de naam Triest, ook in het Gentse stadsleven, nog veel zwaarder dan alle Gentse schepenen samen en zo mochten de Discalsen zich in 1649 definitief vestigen op de Leeuwenmeers aan de Burgstraat, een afhankelijkheid van het Prinsenhof. Het was niet allemaal honig en zeem wanneer de religieuze orden aan 't palaveren gingen en het water in de waskuip van de geestelijken was niet properder dan dat van de politiek. Laten wij even E.P. Henricus S. Familia, de auteur van de Geschiedenis van het Klooster der Karmelieten Discalsen te Gent aan het woord: De in stad reeds aanwezige en werkende biddende Orden, nl de Augustijnen, Dominicanen, Geschoeide Karmelieten en Kapucijnen, die allen, in 1641, bij het Collegie aangedrongen hadden tegen het aanvaarden van de Discalsen binnen de stad, staken weer de hoofden bijeen en tekenden verzet aan tegen de "Resolutie" van den 2e Mei (1648). Den 15e dienden zij bij den landvoogd, Aartshertog Leopold van Oostenrijk, een aanklacht in waarin zij vooral wezen op 't overtreden van 's konings "placcaeten" in zake nieuwe kloosters en 't niet bijeenroepen der Collatie om over de aanvraag der Discalsen uitspraak te doen.

Na een ingewikkelde procedure waarbij iedereen, de abt van St.-Pieters, de Landvoogd, de Gentse pastoors, de bedelorden, de schepenen, de algemeen overste uit Rome en noem maar op, betrokken werden, kregen de Discalsen de nodige vergunning om zich in Gent te vestigen werd deze onze stichting, aldus Henricus a S. Familia, zoo lang en zoo vurig gewenscht, door zooveel tegenstrijdige winden aangevallen, om niet te zeggen verdelgd, door den Koning in zijn Hoogsten Raad aanvaard, bekrachtigd en met open brieven bevestigd en voorzien. De aanval van de historiograaf van de Discalsen tegen de bedelorden en meer bepaaldelijk tegen de Geschoeide Karmelieten kan zelfs door een klein kind van de tekst worden afgelezen!

Later, in een document dat na de uitdrijving van de Discalsen door de Franse

republikeinen werd opgesteld, werd geschreven, en het resumeert de actie alhier van de Theresiaanse Karmel: “Sy waeren van de stricte reformatie van de H. moeder Theresia en Joannes a Cruce en hebben veel voortgang gedaen in de religie, altijd in groot getal synde”. Hetgeen toen werd geschreven is de dag van vandaag nog altijd even waar.

De tijd maakte, ook in deze netelige aangelegenheid, veel goed: van de scherpe, gespannen toestand, die aanvankelijk heerste tussen Geschoeide en Ongeschoeide Karmelieten, werden de hoeken geleidelijk afgerond: eenieder ging zijn eigen weg op, met eigen ideaal, eigen problemen en eigen aanpak van het kloosterleven.

De O.-L.-Vrouwbroeders hadden na de gruwelen van de Beeldenstorm ‘n rustig, enigszins teruggetrokken bestaan geleid. Zij hadden hun kerk gerestaureerd, nieuwe kunstwerken besteld in de smaak van de tijd, dus liefst in ‘t genre van de Barok en ook hun eeuwenoud klooster hadden zij opgekal-faterd dank zij de financiële steun van enkele Gentse families die hen trouw waren gebleven en niet al hun aalmoezen in de hand van de Discalsen stop-ten.

Van 1584 tot 1796 hebben de Vrouwenroers op een boogscheut van de stads-kuip gebeden, gewerkt en gebedeld. Zij zaten niemand dwars in de maag en ofschoon er hen nog niet tijdens hun leven hier op aarde een aureool aangroeide, werden zij graag gezien en geholpen door de bevolking. Zij speelden weliswaar geen voorname rol als de Jezuïeten, de Augustijnen of de Predikheren, doch zulks lag nu eenmaal niet in de lijn van hun ideaal en apostolaat.

Toen de Franse republikeinen over de grens kwamen, kregen zij schrik; toen de Sansculotten het klooster binnendrongen en de paters uit hun cellen verjoe-gen, wisten de Vrouwe-broers hoe laat het was. Zij hadden twee stromen overleefd, zij voelden best aan dat zij, als oude Orde, de derde klop niet zouden overleven.” *L’invasion des républicains français*, schreef baron Jean Béthune in 1884 in het *Messenger des Sciences historiques*, ramena pour les carmes les néfastes aventures de la furie gueuse; la nouvelle tourmente que leur communauté essuya, devait cette fois lui être fatale.

De dag dat de z.g. Commissarissen van de republiek de poort van het klooster openbonkten met de sinistere boodschap dat kerk, klooster, have en goed verbeurd verklaard werden en dat de geestelijken werden uitgedreven, bestond de kleine gemeenschap in het grote klooster uit 26 paters en 8 lekenbroeders, de meesten al van jaren: dat klein aantal en de ouderdom hebben zwaar doorge-wogen, want er stroomde veel water onder de Gentse bruggen vooraleer som-mige geestelijken hun klooster mochten vervoegen.

Wanneer de Karmelieten jaren na de uitdrijving opnieuw de H. Mis in hun

kerk mochten opdragen, was de veer gebroken: niemand in de sterk gedunde communauteit had de nodige durf of moed de kloostergemeenschap op een nieuwe grondslag te vestigen en het hoofd te bieden aan haast onoplosbare materiële problemen. Misschien hadden zij ongelijk de z.g. retraitebons niet te aanvaarden. De prior, pater de Messemaecker, had ze allen, op één na, kunnen overhalen deze bons te weigeren, waarmee zij makkelijker, maar dan in hun hoedanigheid van gewone burgers, hun kloosters hadden kunnen terugkopen.

Op 29 prairial jaar V, di. in mei 1797, werden alle voorwerpen als altaren, predikstoel, kandelabers, schilderijen, beelden, enz. uit kerk en klooster geveild voor 674 pond gr. en enkele weken nadien werden de gebouwen, d.w.z. kerk en klooster openbaar verkocht. Vrienden en beschermers van de paters konden de meeste kunstvoorwerpen aankopen en de paters kregen de kans al hun spaarcenten bijeen te grabbelen en aan een hunner, Felix Pieyns, over te maken die in burgerpak en- met volmacht op zak, kerk en klooster kon aankopen tegen het schappelijk bedrag van 15.000 pond voor de kerk en 100.000 voor het klooster.

Pas waren zij eigenaar geworden of zij dienden een verzoekschrift in ten einde opnieuw de goddelijke diensten in hun kerk te mogen opdragen, wat hen werd toegestaan. Kopen is iets, onderhouden is een ander probleem. De Karmelieten hadden hun laatste financiële reserves moeten aanspreken om de gebouwen terug te kopen, nu zaten zij zonder een stuiver en aan bedelen viel in die jaren niet eens gedacht te worden. Zij zagen in de volgende maanden veel zwarte sneeuw en zodra de politieke hemel wat opklaarde en het wat rustiger werd voor de kloosterlingen, kwamen zij bij Mgr. Fallot de Beaumont aandragen met een vraag om tinnen kelken te mogen gebruiken. Het is kenschetsend voor hun toestand van armoede en ellende.

Eén na één stierven de geestelijken en er kwam geen nieuw bloed om het oude te vervangen. Meer dan een achterhoedegevecht kon het dus niet worden, want zowel het Franse keizerrijk als het Bewind van Willem I verzetten zich tegen het rekruteren van jonge krachten. In 1830, toen de hemel plots opklaarde, was het een hopeloos geval geworden: in 1834 moest de laatste overlevende, pater Materne, die eenzaam en verlaten ronddoelde in het klooster, onderhandelingen aanknopen om het gebouwencomplex af te staan. Een eerste maal liep het mis af met de Predikheren, doch toen de kerk van de Augustijnen door brand werd vernield, nl. in de nacht van 20 januari 1838, stond hij hen tijdelijk het recht af over de voormalige kerk van de Vrouwebroers te beschikken. Hij verkocht hen zelfs, toen de Sint-Stefanuskerk hersteld was, een deel van het meubilair voor 2.500 fr., waarna hij, oud en versleten zijn klooster afstond aan de kerkfabriek van 's Heilig Kerst.

In 1853 werd de kerk verkocht aan Verhaeghe de Naeyer, die er een opslagplaats van maakte. Later in 1881 werd zij afgestaan aan de stad tegen de som van 60.000 fr.: het Museum van Volkskunde werd er ingericht of liever samengeperst tot wanneer het naar de Kraanlei, in het gewezen Alijnsgesticht, mocht verhuizen, waarna de kerk dienst deed als bergplaats voor theaterdecors.

Het voormalig klooster met prachtige, hoewel sobere kloosterpanden, zijn infirmerie, z'n enig mooie trap, zijn binnenkoer en zijn cellen is minder vervallen dan het op het eerste gezicht wel kan blijken. Het is een van de oudste architecturale ensembles van de stad aan de rand van een van de meest typische wijken van het land: het Patershol. Er is in deze teerling tussen Lange Steenstraat, Drongenhof, Kraanlei, Gravensteen en Geldmunt, een architecturaal patrimonium dat honderden steden in Europa ons zouden kunnen benijden. Enkel moed, durf en verbeelding zijn nodig om Gent met dat ensemble andermaal te verrijken met een van de meest originele wijken uit ons oud vasteland.

De in onze tijd nog nauwelijks denkbare sloping van een eeuwenoud kerke-lijk gebouw, zoals dat van de Scheutisten in Anderlecht, heeft in de artistieke middens en ook in de pers meer stof doen opjagen dan de instortende muren van de kapel. In elk, geval zal deze droevige geschiedenis hebben aangetoond dat wij, qua historische gebouwen zeer slecht zijn beschermd en dat ook nog de dag van vandaag, althans in ons land alles mogelijk is wanneer men een aanslag heeft beraamd op ons nationaal kunst- en cultuurpatrimonium.

Er is momenteel geen land in Oost- of West-Europa waar men zo lichtzinnig omgaat met het patrimonium van het verleden en waar men het stadsbeeld en het landschap zo ongestraft mag verminken en verknoeien met publiciteitsborden, supermarkten en andere afschuwelijke constructies, als België. Noch monument, noch environnement schijnen hier enige eerbied vanwege sommige openbare besturen waard te zijn: hetgeen door de provincie bij het koor van de kathedraal en door de stad aan de ingang van de voormalige Vismijn aan het Veerleplein werd geduld, ware elders niet eens denkbaar geweest.

Eens waren wij op het stuk van kerken, kloosters, stadhuizen, gevels en andere kunstwerken een van de rijkste landen van Europa; wij zijn geleidelijk een van de armste landen aan 't worden en zulks niettegenstaande het feit dat wij van al de in Wereldoorlog II betrokken landen het meest gespaarde land zijn geweest, dat het minst heeft geleden in zijn artistiek en architecturaal patrimonium en dan ook het minst heeft moeten uitgeven voor de herstelling van merkwaardige gebouwen en gevels. Wij hebben aan autodestructie gedaan en wij doen het elke dag, in de talloze nuances van een gecamoufleerd vandalisme, in naam van zgn. urbanisme, rechtekken van straten en banen, nog

steeds voort!

Misschien wel omdat de meeste oude gevels gelegen zijn in de stadskern, d.w.z. daar waar de vierkante meter grond het meest kost, en omdat oude gebouwen als kerken, kloosters, herenhuizen of z.g. hotels van zeer ruime afmetingen zijn en prachtige, renderende commerciële inplantingen kunnen worden na afbraak en, sloping, zoals in Frankrijk en Corsica bepaalde bossen, nadat zij in brand werden gestoken, prachtige verkavelingsterreinen kunnen worden!

Wie in zijn leven wat gereisd heeft, althans met open ogen, weet dat er slechts één oplossing mogelijk is: een bestemming vinden voor de historische, laat staan oude gebouwen die deel uitmaken van het stadsbeeld.

Een oude gevel herstellen heeft geen zin indien in de ruimte achter deze gevel niets kan worden verricht, indien m.a.w. het huis geen enkel economisch nut meer vertoont: het is een stervende kunstmatig in leven houden. Welnu zulks mag niet geschieden voor een gebouw dat zich midden in het commercieel stadscentrum bevindt, zoals het meestal het geval is voor historische gebouwen en monumenten.

Omzeggens in alle Europese landen heeft het probleem van de nieuwe bestemming zich gesteld en men mag gerust beweren dat men in 90 t.h. van de gevallen een oplossing heeft gevonden of had kunnen vinden, zeker voor de voormalige herenhuizen en kloosters, al is de nieuwe bestemming niet steeds van blijvende aard kunnen zijn.

Voor sommige oude gebouwen is er gewoonlijk geen enkele moeilijkheid: kerken b.v. blijven hun oorspronkelijke bestemming, op enkele zeldzame uitzonderingen na, behouden.

Openbare gebouwen blijven ook vaak hun rol, geheel of gedeeltelijk behouden: b.v. een belfort, een stad of gemeentehuis. Stadhuizen zullen echter dikwijls, wegens de uitbreiding van allerhande administratieve diensten, niet meer alle taken en opdrachten kunnen opvangen, maar zullen blijven dienst doen voor ontvangsten, plechtigheden, vergaderingen van schepenen, gemeenteraad enz.

Met afgeschafte kloosters en abdijen is het, op het eerste gezicht, minder goed gesteld. Zij hebben een inwendige schikking die geheel in het teken stond van een bepaald kloosterleven, van de dienst voor een gemeenschap, gans verschillend van hetgeen het modern leven van een functioneel gebouw eist.

Deze redenering gaat echter maar gedeeltelijk op; bekwame architecten hebben er in de jongste jaren het maximum uitgehaald en aangetoond dat deze kloosters en abdijen uit Middeleeuwen of Renaissance zich uitstekend lenen tot allerhande moderne inrichtingen en initiatieven. Omdat men het vroeger, nl. in de vorige eeuw, niet heeft ingezien of willen inzien, is er toen veel ver-

dwenen, vernield of onherroepelijk verminkt.

Het Toerisme dat handig uit alles wat maar enigszins antiek of pittoresk voorkomt, munt wist te slaan, is in de meeste gevallen de overheden voor geweest bij de reddingsactie en de overschakeling van oude gebouwen, meer bepaaldelijk van gewezen kloosters en abdijen. In Spanje, Portugal, Frankrijk, Duitsland zijn honderden voormalige kloosters, abdijen kastelen omgetoerd geworden tot hotels, motels, paradors; wanneer het overschakelen smaak- en kunstvol geschiedde, en wij zouden enkele voorbeelden van zeer geslaagde restauraties en aanpassingen kunnen aanhalen, werd het een fantastisch commercieel succes.

Mensen, vooral dan toeristen, houden van kader, sfeer, klimaat van de streek, van een historisch decor met aangepaste meubels en versiering. In de strijd tegen de banaliteit van het toerisme, van de Hilton's en andere onpersoonlijke monsterhotels, zijn zij een oppertroef geworden. Bovendien zijn deze gebouwen meestal zeer gunstig of pittoresk gelegen omdat bij de inplanting in het site, abten en kasteelheren de gelukkigste keus konden verrichten.

Geen stad die de dag van vandaag een cultuurcentrum wil missen, een complex met grote en kleine expositieruimten, een heerlijk kader, een sfeervolle omgeving.

Oude kloosters en abdijen, kastelen en patriciërswoningen beantwoorden meestal aan al de gestelde eisen en voorwaarden, vooral eerstgenoemden : zij bezaten een pand, een refter, een bibliotheek, een kapel, zovele ruime lokalen met stift, voornaamheid en gelukkige verlichting.

Nooit kwamen de werken van Picasso zo geweldig sterk tot hun recht als in het Paleis van de Pausen in Avignon; het kasteel van Gordes is een enig kader geworden voor het Museum Vasarely, de Biënnale van Venetië pronkt in historische paleizen, de Antiekbeurs schittert in het Prinsenhof te Delft, de Tower van Londen, de Halletoren van Brussel, het Augustijnenklooster in Escorial enz. bezitten veel meer charme, pracht en menselijke warmte dan musea in de vorige eeuw opgetrokken in pompeuze of pompierstijl als deze van Brussel of Antwerpen b.v.

Er is in Gent geen gevel in de stadskuip die niet degelijk gerestaureerd had kunnen worden en die zijn commerciële bestemming niet had kunnen behouden ter hoogte van de begane grond. De meeste van deze huizen waren van oudsher handelshuizen, winkels. Hetgeen in het buitenland kon, moest ook hier kunnen verwezenlijkt worden zonder te verminken en te verknoeien. Ga maar eens wandelen in de Veldstraat, de Lange Munt, de Mageleinstraat en elders nog in de stadskuip: het is overal een moord geworden!

De overheden, althans sedert enkele tientallen jaren, hebben een reuze inspanning verricht om zoveel mogelijk oude historische gebouwen te redden en te herstellen, door hen een nieuwe bestemming te verlenen, door de binnenruimte aan te passen aan de eisen van het moderne leven.

De bestemming was niet altijd zeer gelukkig ofwel is de uitbreiding van de erin ondergebrachte diensten te snel of te groot geweest: zulks is nl. het geval voor het Muziekconservatorium dat in de Grote Sikkel en in de Achtersikkel wat in het nauw zit; dat is ook het geval met het stedelijk Archief in de voormalige Berg van Barmhartigheid en dat is tot tweemaal toe het geval geweest voor de kapel van het voormalige klooster van de Geschoeide Karmelieten op de hoek van de Lange Steenstraat en van de Vrouwebroersstraat, waar eerst het Oudheidkundig Museum, later dat van Volkskunde, toen nog. Folklore genaamd, werden ondergebracht: de verzamelingen werden echter zo omvangrijk dat het Museum van Oudheidkunde naar de voormalige abdij van de Byloke verhuisde en dat enkele jaren geleden het Museum van Volkskunde in het inmiddels zo prachtig gerestaureerd Alijnsgesticht een enig mooi kader kreeg.

Gelukkige oplossingen zoals het ook was de herstelling van de Sint-Pietersabdij die slopensklaar stond, moest het stadsbestuur niet het initiatief hebben genomen ze volledig te restaureren en het een nieuwe bestemming te geven: weinige steden in Europa kunnen er vandaag prat op gaan een zo groot en zo groots ensemble in dienst van cultuur en tentoonstellingen te bezitten. Ook het Pand, voormalig klooster van de Predikheren was ter dood veroordeeld. Zijn redding in extremis door de Rijksuniversiteit die talrijke moderne bestemmingen heeft gevonden voor dit reusachtig complex, heeft andermaal bewezen dat de inwendige ruimte en schikking van dergelijke gebouwen zich uitstekend leent tot het onderbrengen aldaar van instellingen, administraties en openbare diensten.

Had men het vroeger willen of durven inzien, er zouden veel minder historische gebouwen onder de hamer zijn gevallen.

Pierre KLUYSKENS